Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 31 Cdo 717/2010, ECLI:CZ:NS:2012:31.CDO.717.2010.1

Číslo: 104/2012

Právní věta:

Při posouzení, zda se účastníky sjednaná sazba úroků z prodlení příčí dobrým mravům ve smyslu § 39 obč. zák., nelze bez zvážení všech rozhodných okolností konkrétního případu vyjít pouze ze závěrů jiného rozhodnutí soudu v obdobné věci a nepostačí jen srovnání smluvené sazby úroku z prodlení se sazbou zákonnou.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 16.05.2012

Spisová značka: 31 Cdo 717/2010

Číslo rozhodnutí: 104

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dobré mravy, Neplatnost právního úkonu, Úroky z prodlení

Předpisy: § 3 odst. 1 obč. zák.
§ 301 obch. zák.
§ 369 odst. 1 obch. zák.
§ 39 obč. zák.
§ 565 obch. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Praze v pořadí třetím rozsudkem ze dne 19. 3. 2008, ve znění opravného usnesení ze dne 17. 12. 2008, uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobci částku 203 948,80 Kč s 0,5% úrokem z prodlení denně z částky 303 948,80 Kč od 5. 1. 2003 do 28. 5. 2004, sníženým o 10 000 Kč, z částky 223 948,80 Kč od 29. 5. 2004 do 7. 6. 2004 a z částky 203 948,80 Kč od 8. 6. 2004 do zaplacení a na náhradě nákladů řízení částku 109 883,80 Kč.

Soud prvního stupně zjistil, že mezi účastníky byla uzavřena kupní smlouva podle ustanovení § 409 obch. zák., jejímž předmětem bylo nákladní valníkové vozidlo zn. Avia A 31 T-L za cenu 310 000 Kč. Ve smlouvě bylo dohodnuto, že žalovaný provede úhradu kupní ceny ve splátkách, a to 140 000 Kč do 25. 12. 2002, 105 000 Kč do 25. 12. 2003 a 65 000 Kč do 25. 12. 2004 pod ztrátou výhody splátek

v případě neuhrazení (kterékoli) splátky ve stanovených termínech. Splatnost nezaplacené kupní ceny pak nastává 10 dnů po uplynutí termínu splátky. Smlouva dále stanovila smluvní úrok z prodlení se zaplacením kupní ceny, který tvoří 0,5 % z dlužné částky za každý den prodlení.

V řízení bylo prokázáno, že žalovaný zaplatil na první splátku částku 10 000 Kč dne 22. 3. 2004 a v květnu a červnu téhož roku zaplatil dalších 100 000 Kč. Jelikož žalovaný neuhradil ani první splátku včas v dohodnuté výši, soud prvního stupně uzavřel, že žalovaný pozbyl výhody splátek uplynutím dne 25. 12. 2002. Dne 26. 12. 2002 se tak stala splatnou celá kupní cena a žalovaný ji byl povinen zaplatit do 10 dnů. Od 5. 1. 2003 se tudíž žalovaný dostal do prodlení s úhradou celé kupní ceny a žalobci tak vzniklo právo i na sjednaný úrok z prodlení podle ustanovení § 369 odst. 1 obch. zák. od uvedeného data.

K odvolání žalovaného V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 22. 9. 2009 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve znění opravného usnesení v části, podle které je žalovaný povinen zaplatit žalobci částku 203 948,80 Kč (výrok pod bodem I). V části, v níž bylo rozhodnuto o příslušenství pohledávky a nákladech řízení, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci 3,5% úrok z prodlení p. a. z částky 133 948,80 Kč od 5. 1. 2003 do 28. 5. 2003 a z částky 53 948,80 Kč od 29. 5. 2003 do 7. 6. 2003 a dále 2% úrok z prodlení p. a. z částky 203 948,80 Kč od 16. 2. 2004 do zaplacení snížený o 10 000 Kč. Ve zbývající části smluveného úroku z prodlení ve výši 0,5 % z dlužné částky za každý den prodlení žalobu zamítl a uložil žalovanému zaplatit žalobci do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám právního zástupce žalobce na náhradu nákladů řízení částku 109 586 Kč (výrok pod bodem II) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok pod bodem III).

Při zkoumání věcné správnosti rozsudku soudu prvního stupně vyšel odvolací soud ze skutkových zjištění, která učinil soud prvního stupně. V odvolacím řízení bylo dokazování doplněno podle § 213 o. s. ř. výslechem žalobce a žalovaného.

Na základě učiněných skutkových zjištění dospěl odvolací soud k závěru, že mezi žalobcem a žalovaným byla uzavřena dne 5. 9. 2002 kupní smlouva (§ 409 obch. zák.). Shodně se soudem prvního stupně nepřisvědčil námitce neplatnosti předmětné smlouvy podle § 37 odst. 2 obč. zák. Žalovaný předmětné vozidlo fakticky užíval od července 2002, následně inicioval uzavření kupní smlouvy ze dne 5. 9. 2002. Z uvedeného nelze učinit závěr o nemožnosti předmětu plnění v době uzavření smlouvy. Případná havárie vozidla, která by vedla ke zhoršení vlastností či stavu vozidla, není důvodem pro vyslovení absolutní neplatnosti kupní smlouvy. Jako nedůvodnou posoudil odvolací soud i námitku žalovaného, že předmětná kupní smlouva je simulovaným právním úkonem ve smyslu § 41 obč. zák. Tvrzení žalobkyně o havarování vozidla a o případné změně jeho stavu či vlastností na typu smlouvy jako smlouvy kupní nemá rozhodující význam. Odvolací soud uzavřel, že na platnost smlouvy nemá vliv ani případné antedatování kupní smlouvy dnem 5. 9. 2002, když k jejímu uzavření mohlo dojít nejdříve dnem 9. 9. 2002.

K obraně žalovaného spočívající v uplatnění práv z odpovědnosti za vady odvolací soud nepřihlédl. Shodně se soudem prvního stupně vzal za prokázané, že zhruba v polovině listopadu žalovaný telefonicky oznámil žalobci poruchovost vozidla spočívající v tom, že automobil ztrácí výkon a že je třeba dolévat vodu do chladiče, neboť motor se přehřívá. Žalovaný měl podle pokynů žalobce vozidlo za účelem opravy předat do servisu pana H. Takový postup by odpovídal § 436 odst. 1 písm. b) obch. zák. Žalovaný však vozidlo odvezl do servisu pana K. Tímto postupem se žalovaný dle odvolacího soudu zbavil možnosti domáhat se úspěšně vůči žalobci nároku z titulu práv odpovědnosti za vady. Vzniklé náklady za provedené opravy nejsou započitatelnou pohledávku žalobce za žalovaným (správně žalovaného za žalobcem) a nelze je přiznat ani z titulu práva na náhradu škody, jak dovodil soud prvního stupně. Takový postup je vyloučen ustanovením § 440 odst. 2 obch. zák.

Odvolací soud se dále zabýval námitkou žalovaného, že sjednaný úrok z prodlení je v rozporu s dobrými mravy a se zásadami poctivého obchodního styku. Vyšel z toho, že smluvní úrok z prodlení ve výši 0,5 % z dlužné částky ve výši 310 000 Kč představuje více než padesátinásobek zákonného úroku z prodlení, který činil v rozhodné době 3,5 % ročně. Sjednaná denní sazba úroku z prodlení tak odpovídala roční úrokové sazbě ve výši 182,5 %. Takové ujednání o smluvním úroku z prodlení odvolací soud v konkrétních okolnostech projednávané věci, zejména s přihlédnutím k výši zajišťované pohledávky, posoudil pro rozpor s dobrými mravy jako absolutně neplatné. Z toho důvodu přiznal žalobci právo na zaplacení zákonného úroku z prodlení.

Při posuzování počátku prodlení žalovaného vyšel odvolací soud z ustanovení § 565 obč. zák., podle něhož jde-li o plnění ve splátkách, může věřitel žádat o zaplacení celé pohledávky pro nesplnění některé splátky, jen bylo-li to dohodnuto nebo v rozhodnutí určeno. Toto právo však může věřitel použít nejpozději do splatnosti nejbližší příští splátky. Z uvedeného plyne, že splatnost celé pohledávky nenastává bez dalšího, ale je na věřiteli, zda vyzve dlužníka k zaplacení celého zbytku. V projednávané věci vyzval žalobce žalovaného dopisem ze dne 29. 1. 2004 k zaplacení celého dluhu se lhůtou k zaplacení do 15. 2. 2004. Žalovaný se tedy dostal do prodlení dne 16. 2. 2004. Do uvedeného data byl žalovaný v prodlení pouze s placením jednotlivých splátek ve vztahu ke sjednaným termínům úhrady při zohlednění částečné úhrady.

Rozsudek odvolacího soudu ve výroku pod bodem II v části, v níž odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ohledně úroků z prodlení, napadl žalobce dovoláním. Přípustnost dovolání žalobce dovozuje z § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a jako dovolací důvod uplatňuje skutečnost, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci a rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování [dovolací důvody podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) a § 241a odst. 3 o. s. ř.].

Dovolatel má za to, že žalovaný se nemůže spravedlivě dovolávat dobrých mravů a poukazovat na absolutní výši úroků z prodlení, když relativní výši úroků z prodlení si svobodně ujednal a absolutní výši úroků z prodlení sám způsobil tím, že závazek včas neuhradil. Pokud jde o výši úroků z prodlení a o počátek lhůty, od kdy úroky z prodlení žalobci náleží, dovolatel se plně ztotožnil s rozhodnutím soudu prvního stupně.

Napadenému rozsudku dále dovolatel vytýká ve smyslu § 241a odst. 3 o. s. ř., že není zřejmé, z jakého skutkového zjištění vrchní soud vyšel ohledně přijatého závěru o rozporu s dobrými mravy. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí pouze prohlásil, že ujednání o smluvním úroku z prodlení ve výši 0,5 % denně považuje za rozporné s dobrými mravy. Rozsudek ale naprosto postrádá výčet, hodnocení a právní posouzení skutečností, na jejichž podkladě odvolací soud takový závěr učinil. Současně jeho závěr neodpovídá okolnostem případu a skutečnostem, které vyšly v řízení najevo. Rozsudek odvolacího soudu je tak v této části nepřezkoumatelný pro nedostatek důvodů. K tomu dovolatel připomíná, že odkaz na výši zajišťované pohledávky by bylo možné použít pouze v případě, že by i výše smluvní sankce byla vyjádřena absolutním číslem. Jestliže ale v souzeném případě byla sankce sjednána v procentech, tj. relativním číslem, nelze hodnocením relativního čísla dospět k tomu, že je hodnotou, která by ve vztahu k výši pohledávky jako absolutnímu číslu byla v rozporu s dobrými mravy.

Dovolatel dále poukazuje na judikaturu Nejvyššího soudu, která řeší přiměřenost výše smluvní pokuty, konkrétně na rozsudek ze dne 22. 11. 2006, sp. zn. 33 Odo 61/2005, a rozsudek ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005 (rozhodnutí Nejvyššího soudu zde uvedená jsou dostupná veřejnosti na webových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz, pozn. Nejvyššího soudu), a dovozuje, že odvolací soud se v napadeném rozhodnutí odchýlil od konstantní judikatury. Podle jeho názoru jen kvůli běhu času a trvání protiprávního úkonu žalovaného smluvní úrok z prodlení dospěl do problematické výše, což nemůže vést k závěru, že smluvní úrok z prodlení je absolutně neplatný pro

rozpor s dobrými mravy.

Soud měl dle dovolatele uvést, k jakému skutkovému zjištění podle okolností případu dospěl, a podle toho sjednaný smluvní úrok z prodlení posoudit. Následně měl odůvodnit svůj závěr tím, že by povahu a význam zajišťované povinnosti poměřil výší dlužné jistiny a výší sankce. Odvolací soud nevyužil ani moderačního práva a v rozporu s judikaturou označil smluvní úrok z prodlení za neplatný. Dovolatel je toho názoru, že samotná sankce ve výši 0,5 % denně je s ohledem na judikaturu a tři splátky ve třech letech naprosto v pořádku a stejně tak domáhat se sankce je s ohledem na okolnosti případu v souladu s dobrými mravy.

Dovolatel dále namítá, že v souzeném případě si účastníci nedohodli ztrátu výhody splátek podle § 565 obč. zák., protože si nedohodli právo věřitele požádat o zaplacení celé pohledávky. Ujednali si, že v případě neuhrazení splátky ve stanovených termínech se stává splatnou celá neuhrazená část dohodnuté kupní ceny. Takové ujednání ovšem není dohodou o ztrátě výhody splátek podle § 565 obč. zák. (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1630/2005).

Z výše uvedených důvodů dovolatel navrhl, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu v napadeném rozsahu zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný ve vyjádření k dovolání souhlasil s rozhodnutím odvolacího soudu, který smluvní úrok ve výši 182,5 % ročně posoudil jako odporující dobrým mravům. I smluvní volnost vyjádřená v určitém právním úkonu podléhá podle jeho názoru posouzení podle ustanovení § 39 obč. zák. Odkaz na judikaturu, který v dovolání učinil žalobce, je dle žalovaného nepřípadný, jelikož v těchto judikátech je řešena nepřiměřenost výše smluvní pokuty a nikoli smluvních úroků z prodlení. Aplikace moderačního práva, kterou namítá dovolatel, v případě smluvních úroků z prodlení nepřichází v úvahu. Jelikož dovolatel na smluvním úroku z prodlení požaduje více než padesátinásobek zákonného úroku z prodlení, je takové smluvní ujednání podle žalovaného v rozporu s dobrými mravy. Nesprávné je i tvrzení dovolatele, že odvolací soud chybně aplikoval na daný případ ustanovení § 565 obč. zák. Podle žalovaného došlo mezi stranami k dohodě o ztrátě výhody splátek, proto odvolací soud splatnost dluhu správně posoudil podle ustanovení § 565 obč. zák.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Tříčlenný senát č. 23, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při posuzování dané věci k opačnému závěru, než je uveden v rozhodnutích ze dne 13. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2924/2009, uveřejněném pod č. 5/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 5/2011“), ze dne 28. 1. 2010, sp. zn. 32 Cdo 3546/2009, ze dne 23. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1164/2007, a ze dne 19. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2185/2008. V nich Nejvyšší soud dospěl k závěru, že skutečnost, zda se ujednání o smluvním úroku z prodlení příčí dobrým mravům, nelze posuzovat jen podle výše sjednané úrokové sazby, ale je třeba ji posoudit ve vztahu ke konkrétním okolnostem případu. Přitom je třeba zabývat se důvody, které ke sjednání konkrétní výše smluvní pokuty vedly, okolnostmi, které je provázely, i důvody nesplnění zajištěného závazku, případně i dopady přiznání sjednaného úroku z prodlení na osobu, vůči které je uplatňován. Ve výše citovaných rozhodnutích Nejvyšší soud s ohledem na toto konkrétní posouzení okolností daného případu dospěl k závěru, že smluvní úrok z prodlení ve výši 0,5 % je v souladu s dobrými mravy.

Tříčlenný senát č. 23 proto podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl o postoupení věci k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát

občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno oprávněnou osobou ve lhůtě stanovené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přípustné, přezkoumal napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. a dovodil, že dovolání je důvodné.

Dovolatel předně namítá nesprávné právní posouzení věci ohledně rozporu sjednané výše úroků z prodlení s dobrými mravy a nepřezkoumatelnost závěrů odvolacího soudu v této otázce.

Podle ustanovení § 369 odst. 1 obch. zák.(ve znění platném ke dni uzavření kupní smlouvy, tj. k datu 5. 9. 2002), je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části a není smluvena sazba úroků z prodlení, je dlužník povinen platit z nezaplacené částky úroky z prodlení určené ve smlouvě, jinak určené předpisy práva občanského.

Podle ustanovení § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se příčí dobrým mravům.

Podle ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. (jež vzhledem k § 1 odst. 2, věty druhé, obch. zák. platí též pro obchodní závazkové vztahy, bez zřetele na § 265 obch. zák.) výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Nejvyšší soud vyložil již ve svém rozsudku ze dne 30. 7. 1997, sp. zn. III. Odon 20/96, uveřejněném v příloze časopisu Právo a podnikání č. 10/1997 na str. IV, formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého řádné a včasné plnění závazku, tedy i včasné placení, je jednou ze základních zásad poctivého obchodního styku. Porušování této zásady je v české ekonomice do té míry rozšířené, že přestává být podnikateli vnímáno jako nekalé jednání. Jako nekalé jednání je naopak mnohdy deklarován postih za takové jednání, a to právě osobou, která sama svůj závazek řádně nesplnila a pro takový případ dobrovolně uplatňovaný postih sjednala. Takovému názoru však nelze přisvědčit. Dále zdůraznil, že porušení zásad poctivého obchodního styku při uplatnění nároku na úrok z prodlení nelze obecně, pro všechny případy, vyvozovat pouze z nepoměru sjednaného úroku a hodnoty zajišťovaného závazku. Porušení zásad poctivého obchodního styku je nutno zkoumat v každém případě ve vazbě na jeho konkrétní okolnosti. Přitom je třeba se zabývat jak důvody, které ke sjednání konkrétní výše úroku z prodlení vedly, a okolnostmi, které je provázely, tak důvody nesplnění zajištěného závazku, popřípadě i dopady přiznání sjednaného úroku z prodlení na osobu, vůči které je uplatňován.

Tento závěr lze – mutatis mutandis – vztáhnout též na posouzení, zda se ujednání o výši úroku z prodlení nepříčí dobrým mravům a není tedy vzhledem k ustanovení § 39 obč. zák. neplatné. Podle tohoto ustanovení je neplatnost právního úkonu zakládána jeho nedovoleností, která může vyplývat z rozporu právního úkonu, buď se zákonem (nejenom s občanským zákoníkem), který je součástí platného právního řádu v okamžiku projevu vůle, anebo s dobrými mravy. Právní úkon, jímž se činí to, co zákon zakazuje, odporuje zákonu buď svým výslovným vyjádřením (obsahem), anebo svým charakterem a důsledky, k nimž směřuje (účelem). Zákon je pak obcházen tehdy, směřuje-li právní úkon k důsledkům, které sice výslovně zakázány nejsou, ale jejich nepřípustnost lze dovodit ze smyslu a účelu zákonné úpravy. Aby se právní úkon příčil dobrým mravům, musí nerespektovat některou ze souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 8, ročník 1997, pod číslem 62, dále rozsudky téhož soudu uveřejněné pod čísly 16/1998 a 5/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), což je

konformní se závěrem Ústavního soudu v jeho nálezu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněným pod číslem 14/1998 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, který za dobré mravy považuje souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 32 Odo 468/2003, uvedl, že podle ustálené judikatury soudů (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 21 Cdo 486/2002, uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 4, ročník 2003, pod číslem 53) ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. (o tom, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy) patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Pro posouzení, zda je jednání účastníka v souladu či v rozporu s dobrými mravy, zákon výslovně nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet; vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. nebo § 39 obč. zák., je vždy třeba učinit po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu. V rozsudku ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 32 Odo 468/2003, pak Nejvyšší soud uzavřel (ve věci, kde byl úrok z prodlení smluven ve výši 1 % z dlužné částky denně), že při posouzení, zda se účastníky sjednaná sazba úroků z prodlení příčí dobrým mravům ve smyslu § 39 obč. zák., nelze bez zvážení všech rozhodných okolností konkrétního případu vyjít pouze ze závěrů jiného rozhodnutí soudu v obdobné věci. Ze zásady, že posouzení, zda se smluvené sazby úroků z prodlení příčí dobrým mravům ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák., se neobejde bez zvážení všech rozhodných okolností konkrétního případu a že tedy nepostačí srovnání smluvené sazby úroku z prodlení se sazbou zákonnou, vycházejí i další rozhodnutí Nejvyššího soudu (např. rozsudek ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 1022/2004, usnesení ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 785/2005, rozsudek ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 32 Cdo 5492/2007, usnesení ze dne 23. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1164/2007, a usnesení ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3010/2007). Též v rozsudku ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, na který odvolací soud odkazuje, Nejvyšší soud zdůraznil, že dobré mravy netvoří uzavřený a petrifikovaný normativní systém, nýbrž jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací a jejich souladu s obecně uznávanými pravidly slušnosti a poctivého jednání, a rozpor právního úkonu s dobrými mravy je proto třeba posuzovat v každém konkrétním případě individuálně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem jednání účastníků v příslušném období a k jejich tehdejšímu postavení. Proto také Nejvyšší soud v uvedené věci hodnotil smluvenou sazbu úroků z prodlení nejen v porovnání se zákonnou úrokovou mírou, nýbrž vzal v potaz též konkrétní okolnosti případu (jež podle jeho závěru nijak neodůvodňovaly sjednání úroku z prodlení v tak rozdílné výši oproti zákonným úrokům z prodlení).

V úvahu je též nutno vzít skutečnost, že zákonodárce v obchodním zákoníku zvolil na rozdíl od kogentní občanskoprávní úpravy, jež vychází z toho, že je stanovena pevná výše úroků z prodlení, dispozitivní úpravu, která připouští, aby si strany výši úroků z prodlení dohodly. Tato úprava tedy umožňuje přihlédnout ke konkrétním okolnostem případu, včetně případné hrozící škody, když úroky z prodlení plní i funkci reparační, neboť se započítávají na náhradu škody způsobenou prodlením se splněním peněžitého závazku (§ 369 odst. 2 obch. zák.).

Jestliže tedy odvolací soud v posuzované věci založil závěr o rozporu ujednání o výši úroku z prodlení s dobrými mravy výlučně na porovnání smluvené sazby se sazbou zákonnou, aniž byly zjištěny, zhodnoceny a zohledněny konkrétní okolnosti případu, jak to vyžaduje ustanovení § 39 obč. zák., nepostupoval v souladu s konstantní judikaturou, jak se domnívá, nýbrž se od ní naopak odklonil (nerespektoval ji), a jeho právní posouzení věci je neúplné a tudíž nesprávné. Odvolací soud se výše

uvedenou judikaturou Nejvyššího soudu neřídil a pouze obecně konstatoval, že zde nejsou okolnosti pro sjednání úroku ve výši 0,5 % za každý den prodlení, což je v rozporu např. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1164/2007, kde soud s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem dovodil, že sazba úroku z prodlení 0,5 % nebyla v rozporu s dobrými mravy, resp. nebyla z tohoto hlediska nepřiměřená. Odvolací soud nevzal v úvahu okolnosti a důvody, které vedly k uzavření dohody o výši úroku z prodlení, a nevzal je ani do své úvahy o platnosti či neplatnosti předmětného ujednání. Jinak řečeno, nevyhodnotil, zda a jaký vliv těmto okolnostem a důvodům ve vztahu k dohodnuté výši úroku z prodlení přisoudil.

V dalším řízení vezme odvolací soud v úvahu, že okolnostmi právně významnými pro posouzení, zda se ujednání o výši úroku z prodlení nepříčí dobrým mravům, a není tedy neplatné podle ustanovení § 39 obč. zák., mohou být z povahy věci jen ty okolnosti, které existovaly v době, kdy k tomuto ujednání došlo (v době uzavření smlouvy). Skutečnosti, které nastaly později, mohly mít podle své povahy význam toliko pro posouzení, zda vůbec a kdy se žalovaný dostal do prodlení s plněním závazků, či pro posouzení, zda uplatnění nároku na zaplacení smluveného úroku z prodlení (nároku existujícího, tedy založeného platným ujednáním) není výkonem práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a podle ustanovení § 265 obch. zák. tedy nepožívá ochrany. Platnost ujednání o úrocích z prodlení nemohou tyto později nastalé skutečnosti dodatečně ovlivnit.

Velký senát Nejvyššího soudu je přesvědčen, že výše formulované závěry obstojí i s přihlédnutím k názoru vyjádřenému Ústavním soudem v jeho nálezech ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07, a ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. I. ÚS 728/10, který vychází z konkrétních okolností daných věcí.

K námitce dovolatele ohledně možnosti užití moderačního práva Nejvyšší soud připomíná, že postupem podle § 301 obch. zák. lze moderovat pouze nárok na zaplacení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty, nikoliv úroků z prodlení, jak namítá dovolatel. Odvolací soud proto správně toto ustanovení neaplikoval. Pro úplnost Nejvyšší soud uvádí, že posuzuje-li se ujednání o smluvním úroku z prodlení podle ustanovení § 39 obč. zák., lze je posoudit z hlediska souladu nebo rozporu s dobrými mravy pouze jako platné či neplatné a nelze je shledat neplatnými jen co do výše, která přesahuje rámec dobrých mravů. Pokud je přijat závěr o neplatnosti dohody o výši úroku z prodlení, je třeba se zabývat nárokem na zákonný úrok z prodlení (srov. shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3010/2007, a obdobně též rozsudek ze dne 11. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005).

Dovolatel dále namítá nesprávnou aplikaci § 565 obč. zák. K případům, ve kterých nelze § 565 obč. zák. uplatnit, se Nejvyšší soud vyjádřil v rozsudku ze dne 22. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1630/2005. V něm dospěl k závěru, že pokud si účastníci smlouvy dojednali, že v případě nezaplacení některé ze splátek se stane zbývající část kupní ceny splatnou určitým dnem od splatnosti nezaplacené měsíční splátky, pak se nejedná o případ § 565 obč. zák. a věřitel není povinen vyzývat dlužníka ke splnění celého dluhu nejpozději do splatnosti nejblíže příští splátky. Smluvní strany se totiž konkrétně dohodly na okamžiku, kdy dochází ke splatnosti celého dluhu, proto se splatnost neváže k výzvě věřitele k zaplacení ve smyslu § 565 obč. zák. K tomu došlo i v řešeném případě, v němž si strany pro neuhrazení (kterékoli) splátky ve stanovených termínech dohodly, že splatnost nezaplacené kupní ceny pak nastává 10 dnů po uplynutí termínu splátky. S ohledem na to je nutné dospět k závěru, že žalovaný se dostal do prodlení s placením celého zbývajícího dluhu ke dni 5. 1. 2003, od něhož žalobci náleží právo na úrok z prodlení. Právní posouzení této otázky odvolacím soudem je tudíž nesprávné.

Z výše uvedeného je zřejmé, že dovolací důvod – nesprávné právní posouzení věci – byl žalobcem uplatněn důvodně. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu v napadeném rozsahu, jakož i v závislých výrocích o náhradě nákladů řízení podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř [§ 242 odst. 2 písm. b) o. s. ř.] zrušil a věc v tomto rozsahu podle ustanovení §

243b odst. 3, věty první, o. s. ř. vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.